

DIPUTATS LOCALS I PARTICIPACIÓ SOCIAL EN LES BOLLES DE LA DIPUTACIÓ DEL GENERAL (1570-1638). UNA MOSTRA I UNA REFLEXIÓ

Eva Serra i Puig
Universitat Pompeu Fabra

La Diputació del General era la institució permanent pròpia político-fiscal més important de la història de Catalunya anterior a 1714; tot i així continua essent relativament poc tractada. És clar que en sabem coses, dels seus orígens¹, de les seves competències i jurisdicció², de moments clau de la seva activitat³, i de la seva capacitat i trajectòria fiscals⁴, però un determinat prisma d'observació n'ha impedit i segueix impeding una identificació més completa; perquè se'n té sovint una percepció massa medievalitzant o exclusivament barcelonina; s'ha fet també, de vegades, una lectura massa simplificada de la seva activitat fiscal, o se l'ha caracteritzada com una institució estàtica i estrictament aristocràtica. La intenció d'aquest paper no és descriure les seves competències ni tampoc d'insistir en l'estructura i el funcionament del seu aparell barceloní, sinó centrar l'atenció en la seva xarxa territorial (diputacions locals, deixant, per a altres estudis, la xarxa de "taules" i "taulers" locals) i verificar la complexitat d'interessos imbricats en les seves activitats fiscals (a través d'unes mostres d'arrendaments de bolles). La base d'aquest treball són uns memorials de la mateixa Diputació del General, confeccionats entre 1701 i 1702, i destinats a la Cort d'aquells mateixos anys⁵. Parteixo, doncs, d'una font parcial, centrada en un balanç de deutes i deutors, però, que, tot i així, permet una primera lectura, tant de les diputacions locals, com de la xarxa d'interessos entorn dels arrendaments fiscals. La font encara permetria fer més consideracions. Des dels resultats de les visites als diversos taulers del General o des del caràcter ponitiu de la visita als diputats i oïdors del trienni de 1650 fins a les despeses

1. A. de la Torre, *Orígenes de la Diputació del General de Catalunya. Discurso*. Academia Buenas Letras de Barcelona, 18-XI-1923. M. T. Ferrer, "Orígens i evolució de la Diputació del General de Catalunya" dins *Les Corts a Catalunya. Actes del Congrés d'Història Institucional*, IV-1988. Barcelona, 1991, pp. 152-159.

2. V. Ferro, *El dret públic català*, Vic, 1987, pp. 243-288. N. Sales, *Els segles de decadència. Segles XVI-XVIII*, Barcelona, 1989, pp. 99-103.

3. J. H. Elliott, *La revolució catalana. 1598-1640*, Barcelona, 1966. Basili de Rubí, ed., *Les Corts Generals de Pau Claris. Dietari o procés de Corts de la Junta General de Braços celebrada al Palau de la Generalitat de Catalunya del 16 de setembre del 1640 a mitjans març del 1641*, Barcelona, 1976.

4. A. Jordà, "Els ingressos fiscals de la Generalitat de Catalunya a la segona meitat del segle XVII" *Estudis històrics i documents dels arxius de Protocols*, X, Col·legi notarial de Barcelona, 1982, pp. 163-203. E. Fernández de Pinedo, "Ingresos y gastos de la hacienda catalana en el siglo XVII" dins *Haciendas forales y hacienda real*, Euskal Herriko Unibertsitatea. Bilbao, 1990, pp. 207-224. Carrera Pujal, *Historia política y económica de Catalunya. Siglos XVI al XVIII*, Barcelona, 1947, 4 vols.

5. ACA, Generalitat G-72: *Memorial de tots los deutors antics del General, çò és de aquells que contraguieran sos deutes antes del primer de agost de 1659, segons se troban continuats en lo llibre de vâlues del 3m 1698*.

de restauració del Palau de la Diputació, després del setge de Barcelona per Vendôme de 1697, passant per despeses en relació a l'escola militar dels anys 1640s, despeses del terç de la diputació dels anys 1690s, despeses de la Diputació en la defensa de Montserrat (1651) o d'Arenys de Mar a la segona meitat del segle XVII o despeses d'ambaixades a la cort i a Roma dels anys 1620s-1630s.

Les Diputacions locals

L'administració territorial de la Diputació implicava l'existència de diputacions locals. Cap fons específic, dins l'arxiu de la institució no els és dedicat⁶. Tanmateix, és possible seguir-les, a través, si més no, dels registres de deliberacions. Els diputats "generals e principals" extrets de cada trienni tenien l'obligació, "dins quinze dies" de la seva extracció de "crear" i "posar" diputats locals "per lo temps de llur trienni tant solament". Els diputats locals, doncs, eren també triennals i no podien repetir trienni seguit, depenien dels diputats generals, havien de ser "persones honrrades y de qualitat y que sàpian llegir y scriurer", havien de jurar conjuntament amb els altres oficials de la Generalitat davant d'un escrivà, durant el trienni havien de residir en la localitat on hi havia la seu de la diputació local, cobraven salari –50 lliures anuals⁷– per terces, inicialment, segons el *Llibre dels Quatre Senyals*, podien ser de qualsevol braç, no podien ser col·lidors dels drets del General, i havien de proveir contra abusos i frau fiscals i dirimir els contenciosos locals derivats de la recaptació fiscal⁸. La dimensió de la Diputació del General i la influència que els diputats i oïdors podien tenir sobre aquesta estructura territorial, però també sobre el conjunt de la polifacètica xarxa d'oficials del General, ha estat massa sovint oblidada. Mentre s'ha buscat, per mimetisme amb la història de França i d'Espanya i sense resultats massa significatius, el paper de la venda de càrrecs de la monarquia a Catalunya, s'ha descurat el paper de la Diputació del General com a segregadora d'oficis i càrrecs i la vinculació d'aquests amb la Diputació triennal corresponent (diputats generals i oïdors). La repetida idea que Catalunya era Barcelona, i tal vegada una certa minimització política de la Diputació, ha afavorit aquest oblit i ha impedit destacar una important vessant de la Diputació a Catalunya. Tot i que és cert que, en els darrers trenta o quaranta anys d'història catalana anterior a la Nova Planta, els Tres Comuns⁹ –un d'ells la Diputació– foren més decisius en política que no la sola Diputació. La Diputació del General disposava de centenars de taulers i d'oficials repartits per tot Catalunya i no solament per l'existència de diputacions locals, sinó també i molt especialment per l'existència de les taules fiscals¹⁰. La reconstrucció d'aquesta xarxa i els interessos creats entorn de la mateixa està per fer. És sabut que, després de la caiguda de Barcelona de 1652, la monarquia, per reforçar el control polític dels consistoris catalans, va reservar-se les

6. Només hem sabut trobar un *Llibre de juraments i caucions prestats pels diputats locals (1494-1573)* (ACA, Generalitat, G-33/1). En canvi, no sembla que hi constin en el *Llibre d'èpoques de salaris de diputats i oficials de la Diputació (1671-1683)* (ACA, Generalitat, 443).

7. Segons ACA, Generalitat G-72 fol. 311 (any 1650).

8. *Llibre dels quatre senyals del General de Catalunya*. Barcelona, 1634 pp. 19-23, 26, 118, 121, 252, 262, 276-277. També V. Ferro, *El dret públic català. Les institucions a Catalunya fins al Decret de Nova Planta*. Vic, 1987. pp. 266-267, 276-277, 285. *Capítols sobre lo Redres del General*, 1585 caps. 29, 60, 61, 81. *Capítols del General*, 1599 caps. 67, 82.

9. El braç militar heterogeni diferent de l'estamental de Corts, el Consell de Cent i la Diputació del General.

10. N. Sales i jo mateixa hem dedicat els cursos de doctorat de 1991-92 i 1992-93 a la Diputació del General, fruit dels quals ha estat un cert contacte amb les seves fonts, i N. Sales ha confeccionat un mapa de taules del General, encara inèdit, prenent com a base el *Llibre dels Quatre Senyals*, els llibres d'ordinacions, crides i tarifes de la Diputació del General i els quaderns de recaptació d'entrades i eixides del General (aquests, fàcilment consultables, gràcies a la magnífica tasca arxivística de J. Riera i Sans).

insaculacions de la Ciutat de Barcelona i les de la Diputació, a més d'imposar la insaculació dels oficials menors de la Diputació i d'imposar l'accés dels oficials reials i de guerra als regiments municipals i a la Diputació¹¹. Però la monarquia, a més d'ampliar i controlar els oficis de sort, va segrestar també les competències de la Diputació en la provisió dels oficis antics (dits, també, vendibles o de justícia) i dels oficis de gràcia. Era un intent, per part de la monarquia, de controlar la xarxa dels oficials de la Diputació i disminuir la influència política d'aquesta. Fins al setembre de 1681, i després de dures negociacions, la Diputació no recuperà part de les seves competències en matèria de provisions d'oficis i, encara, a canvi de 2500 dobles¹². En la provisió d'oficials era efectiu i constant l'ús de la influència prop dels diputats i oïdors, per obtenir algun ofici: "Y avent-me previngut –explica Onofre Monsalvo, oïdor de compte de la Diputació pel braç reial del trienni 1680-1683– lo Sr Mr Francisco Guitart assessor del general que li fes amistat si em tocava la electió (si li tocava per extracció de rodolins, com així fou, entre els sis consistorials del trienni), de anomenar a Bonaventura Galceran ... en continent fiu nominació de dit Bonaventura Galceran per tauler del General de dita vila de Vilafranca y és offici de vida i té dos sous per lliure de tot lo que es collecta en dita taula"¹³. No és doncs d'estranyar, que diputats i oïdors maldessin contra els intents, de la monarquia, de segrestar les provisions d'oficis i càrrecs de la Diputació. El novembre de 1683 la Diputació, per exemple, després de més de setze mesos de conflicte, fracassava en el seu intent d'impedir que Josep Casas accedís per privilegi reial, i no per provisió consistorial, a l'ofici de guarda general del portal de l'Àngel de Barcelona¹⁴.

L'estudi del memorial de 1701-1702 permet fer-se amb una llista parcial, però prou significativa, de diputacions i diputats locals. La meua intenció és intentar de verificar quines poblacions disposaven de diputació local i quin tipus de persones controlaven aquesta funció. La font bàsica de la present comunicació forneix el 5% de les dades de la cinquentena de triennis transcorreguts entre 1542 i 1695; és a dir, unes 130 referències. Aquestes indiquen que 21 poblacions disposaven de diputació local: quatre (Girona, Perpinyà, Lleida i Tortosa), pel fet de tenir dret d'insaculació a les bosses de la Diputació del General, treien el diputat local a sorts; les altres disset –mancades d'insaculacions– eren de proveïment i creació directa per part dels diputats i oïdors del trienni: Seu d'Urgell, Castellbò, Camprodon, Viella-Vall d'Aran, Puigcerdà, Tarragona, Castelló d'Empúries, Vilafranca del Conflent, Vic, Berga, Tremp-Pallars, Balaguer, Tàrraga, Cervera, Manresa, Vilafranca del Penedès i Montblanc¹⁵. Com qui diu: els mateixos llocs, amb poques diferències, dels llocs de col·lectes principals de recaptació de bolles (vegeu mapa), i que solen coincidir amb

11. Ferro, V. *op cit* pp. 166, 248. Sánchez Marcos, F., *Cataluña y el gobierno central tras la Guerra de los Segadores (1652-1679)*, Barcelona, 1933 pp. 100-125. Riera i Sans, J., *Documentació sobre insaculacions al fons de la Diputació del general a l'Arxiu de la Corona d'Aragó "Paratge"*, VI-1990 pp. 9-11. "Por quanto en la concessión que hize de las constituciones y privilegios a esse Principado me reserve la provisión de los officios de la casa de la Diputación que antes provehian los deputados, de los quales mandé que corran y sean de insaculación para que se sorteen (por ser los de mayor grado) los officios de los dos accosores, abogado fiscal, dador de los plomos, regente las quantas, exactor, receptor de la bolla, scriviente ordinario de regente las quantas, síndico, ajudante segundo y ajudante tercero de la scrivania mayor y escriviente ordinario del racional..." ACA, Generalitat, G/83/1 i G/83/2 folis 3 i 3v (s.n.).

12. AHCB, Ms. A-111, folis 27v i 49v.

13. AHCB, Ms. A-111, foli 14.

14. AHCB, Ms. A-111, foli 107.

15. Cada diputació local coincideix amb la seu del territori d'una col·lecta. Però les col·lectes de la bolla ens indiquen que la coincidència no és completa, ja que, si més no, ni Figueres, ni Olot, ni Ripoll tenien diputació local. Tot i que el *Llibre dels Quatre Senyals* indica que els diputats locals eren designats per nomenament i al cap de quinze dies de l'extracció de diputats i oïdors, els capítols del redreç i el registre de deliberacions demostren que hi havia diputacions locals que anaven a sorts (seguint el capítol 6O del Redreç de 1585), que el moment de la provisió podia ser tot un altre i que eren freqüents els contenciosos entre els diputats i oïdors dels diversos braços en fer el proveïment (especialment, entre diputats eclesiàstic i reial, d'una banda, i diputat militar de l'altra). (ACA, Generalitat, N-160, 31-VII-1596, folis 882v-884v).

places de fires de la Catalunya medieval¹⁶. Les diputacions locals disposaven també d'assessors; ho hem vist en el cas de Girona, Lleida, Tarragona i Viella de 1686. La mostra també ens permet d'observar la condició del 83'98% dels diputats locals. Sobre la totalitat d'aquests, els *mossens* i ciutadans o burgesos, amb algun don escadusser¹⁷, controlen el 35'25 % de les diputacions locals, seguits per l'estament eclesiàstic (des de rectors –la majoria– fins a canonges –per exemple, un canonge de Vic el trienni de 1581, un canonge de Tarragona el trienni de 1668, o un canonge de Lleida el trienni de 1686–), que en controla el 19'11% –tot i que, segons el capítol 29 del Redreç del General de 1585, “per llevar abusos que alguns anys en aquesta part són fets per alguns eclesiàstichs de voler obtenir diputacions locals y altres officis....ningún eclesiàstich puga ésser provehit en officí de diputació local...”– i pels mercaders i negociants, que en controlen el 14'49%, i, finalment, per les “professions liberals”, amb el 12'95%, i els pagesos, amb el 2'18 % de la mostra. En alguna ocasió s'observen vincles entre el collidor del General de la vila(i el diputat local; és el cas de Vilafranca del Conflent de 1578, on un Rebollet era diputat local i un altre Rebollet era collidor del General a la vila; o el cas de Viella de 1584, on un Vinós era diputat local i un altre Vinós era tauler del general a la població. Viella és una de les diputacions locals amb més triennis de deute i, simptomàticament, els Espanya –els homes del partit de la Generalitat a la Vall d'Aran durant la Guerra dels Segadors– hi apareixen –si més no, els triennis 1653, 1656 i 1689– com a taulers. Seria bo que un altre estudi contrastés els privilegis d'exempció de drets del General de la Vall d'Aran (1387), esgrimits, a més, secularment, per la Vall, tant davant de la Diputació del General com davant de les Corts¹⁸, amb l'activitat fiscal de la tauia de Viella.

Si aquesta mostra és vàlida, caldria afirmar que més de la meitat de les diputacions locals estaven en mans del braç militar (especialment format per *mossens*) i de ciutadans i burgesos honrats, i en mans del braç eclesiàstic (un braç eclesiàstic forjat especialment per rectors i preveres); i més d'un terç en mans d'un diguem-ne tercer estat, és a dir: mercaders, negociants, notaris, doctors en drets i medicina i pagesos.

Els arrendataris i fiadors de la bolla

A la conclusió que arribo pel que fa a la xarxa político-administrativa, cal afegir-hi una anàlisi similar pel que fa als grups socials que participaven en la gestió fiscal de la Diputació del General. Començo per fer, de primer, una breu observació a propòsit del nivell d'ingressos fiscals de la Diputació. Els estudis existents sobre la qüestió ja han indicat que el principal ingrés del General procedia de la bolla, i també han remarcat la pèrdua de capacitat fiscal de la Diputació en el curs de la segona meitat del segle XVII, en contrast amb la monarquia¹⁹. Elliott, pel que fa a la primera meitat del segle XVII, observava que les finances anuals de la Diputació havien passat de 170.000 o 180.000 lliures, la dècada dels 1620s, a 140.000 lliures, la dels 1630s²⁰. A la segona meitat del segle XVII la tendència a la

16. Carme Batlle, que està fent un estudi sobre fires i mercats de la Catalunya medieval, m'ha facilitat amablement una llarga llista. Evidentment, hi ha més fires que no diputacions locals i col·lectes principals de recaptació de bolles, però una cosa i altra coincideixen amb places de fires medievals.

17. Per exemple, D. Felip d'Erill (Seu d'Urgell, trienni 1587) o D. Berenguer de Copons (Vilafranca del Penedès, trienni 1632).

18. M. Abizanda y Broto, *El índice de privilegios del Valle de Aran*, IEI, Balaguer, 1944. E. Valls i Taberner, *Privilegis i ordinacions de la Vall d'Aran*, Barcelona, 1987. R. Comet, *L'Enclave espagnole du Val d'Aran*, Tolosa, 1929. J. F. Gracia de Tolba, *Relación*, 1613. M. A. Sanllehy, “Era Val d'Aran: frontera i fronteres (segles XVII-XVIII), un repàs. *Pays Pyrénées et pouvoirs centraux. XVIe-XXe siècles*. Foix (Ariege-France) 1-2-3-October 1993. En premsa. I, especialment, la *Suplicació...* de 1699, que m'ha donat a conèixer Mª A. Sanllehy.

19. E. Fernández de Pinedo, *Op. cit.*, pp. 215-219.

20. J. H. Elliott, *Op. cit.*, pp. 126-127, 366 i 541-543.

caiguda s'hauria accentuat i, entre les corts de 1626-32 i les de 1701-02/1705-06, els ingressos podrien haver estat entorn de les 100.000 lliures anuals²¹. Un memorial dels creditors censalistes de la Diputació del General de Catalunya de 9 de març de 1667, que havia de donar lloc a la concòrdia de 2 d'agost de 1670 que corresponia a un intent de sanejament de les finances de la Diputació, en molt mala situació d'ençà del tràngol de la Guerra de Separació, afirmava que els ingressos d'aquest consistori eren d'unes 90.000 lliures anuals²². Si és veritat el que afirma un document anònim de 17 de desembre de 1701, atribuït al virrei comte de Palma, que el Principat estava servint al rei amb més de 300 mil escuts anuals²³, resulta força evident la pèrdua de capacitat fiscal de la Diputació en relació amb la monarquia, a Catalunya. La disminució fiscal de la Diputació era substancial, fins i tot en relació amb els anys trenta del mateix segle XVII. Dins del conjunt d'ingressos de la Diputació, la part del lleó, procedia de la bolla; segons Fernández de Pinedo, entre el 64 i el 71% dels ingressos totals²⁴. El que em proposo aquí és averiguar per a l'etapa 1572-1638 —aquella en la que, malgrat les seves importants llacunes, la mostra documental és més rica— el nivell dels ingressos procedents de la bolla (vegeu quadres i gràfics I, II i III i Apèndix) i verificar qui —a través d'un sistema d'arrendament més complicat del que s'ha suposat— estava interessat en la gestió d'aquests ingressos.

Una primera lectura indica aquesta jerarquia, en valor econòmic, de les bolles: entre les de c. (>-) 10.000 lliures anuals hi ha, de més a menys, les de Barcelona, Girona, Perpinyà, Tarragona, Vic, Vilafranca del Penedès-Torredembarra, Lleida i Manresa-Cardona. Entre c. (>-) 4.500 lliures hi ha, de més a menys, les d'Olot, Tortosa, Cervera-Santa Coloma de Queralt, Figueres, Montblanc-Prades, Puigcerdà, Castelló d'Empúries i Balaguer i entre c. (>-) 3.366 lliures, també de més a menys, les de Tàrraga, Tremp-Pallars, Ripoll-Sant Joan de les Abadesses, Castellbò-Seu d'Urgell, Camprodon i Berga-Bagà. Fora interessant de saber si, en altres moments, la jerarquia de la bolla, o del conjunt de drets del General, havia estat diferent. Concretament, en una queixa de Girona a la Diputació del General, de 5 de juliol de 1425, els jurats d'aquesta ciutat, que reclamaven un diputat o un oïdor de comptes gironí per al trienni següent, deien: *com les Generalitats e drets del General de Catalunya quis cullen en aquesta ciutat e bisbat són en lo terç de valor o cullita de les altres ciutats e viles del Principat de Catalunya, çò és après Barchinona e Perpenyà e ... aquesta ciutat d'antich és stada e és dotada de notables ciutadans qui per experiència són stats e són àbils e sufficients a ben regir e administrar officis públichs a utilitat de la cosa pública ... fos provehit del ofici de la dita deputació per lo prop vinent trienni ... algun ciutadà d'aquesta ciutat*²⁵. I, a l'anàlisi del valor econòmic dels arrendaments de la bolla i la seva evolució²⁶ sembla indicar que els seus nivells més elevats —especialment apreciables quan es disposa d'una mostra cronològica àmplia— s'assoleixen entre 1570 i 1610, enfront dels nivells més baixos posteriors i, especialment, dels anys 20s i 30s del segle XVII: casos de Balaguer, Castellbò-Seu d'Urgell, Castelló d'Empúries, Cervera-Sta Coloma de Queralt, Lleida, Olot, Perpinyà, Puigcerdà, Ripoll-St Joan de les Abadesses, Tarragona, Tàrraga, Tortosa i Girona i tal vegada Manresa-Cardona. Aquest comportament coincideix amb la conjuntura de la producció agrària de la mateixa Catalunya i, lògicament, en bona mesura amb la conjuntura

21. E. Fernández de Pinedo, *Op. cit.*, pp. 207-224.

22. Biblioteca de Catalunya, Fulls Bonsoms núms. 2593 i 8436.

23. Biblioteca de l'Institut Universitari d'Història Jaume Vicens Vives, *Diputació i Catalunya*, document manuscrit 17-XII-1701.

24. Aquests dos percentatges són atribuïts el primer, a l'etapa 1599-1629 i, el segon, a l'etapa 1626-1701. E. Fernández de Pinedo, *Op. cit.*, p. 208.

25. ACA, Generalitat, Correspondència, 194. Dec el coneixement d'aquest document a l'amabilitat de J. Riera i Sans.

26. Vull agrair a Alberta Toniolo el seu treball en l'elaboració —quadres i gràfics I, II i III— d'aquesta mostra dels arrendaments de la bolla de la Generalitat.

de la producció de l'Europa coetània²⁷. En algun cas ens falta la perspectiva dels darrers anys del segle XVI. Aleshores els arrendaments més elevats es troben situats a la dècada de 1620 i els més baixos a la dècada de 1630, coincidint en certa manera amb aquelles bolles dels triennis finiseculars del XVI de les quals tenim dades. Aquest seria el cas de Barcelona i potser, també, de Berga-Bagà i Montblanc-Prades. En relació a Vic i Camprodon, la mostra és totalment incompleta per poder fer alguna reflexió. Cal fixar-se, però, en la discrepància d'algunes bolles, com les de Manresa-Cardona, Figueres i Tremp-Pallars, respecte a aquesta lectura general. D'altra banda, la inflació de guerra podria explicar, tal vegada, els alts nivells de Perpinyà i Figueres dels anys quaranta, mentre que una guerra destructiva i paralizzadora ho podria fer de la davallada de la de Girona dels anys cinquanta. Això vol dir que s'imposaria una lectura que parés també esment en les condicions específiques i singulars geogràfico-històriques de les bolles. Males collites i guerra podien modificar substancialment l'evolució d'un trienni. El 7-VII-1651 els diputats feien "sobresèiment de gràcia", a Antic Romeu, de la bolla de Montblanc-Prades, "per quant lo enemic tenia ocupats molts lochs de la collecta de dita bolla". El 10-XII-1653 Josep Casademunt renunciava a la bolla de Manresa-Cardona "per causa del contagi". I el trienni de 1656 l'arrendatari de la bolla de Tàrraga es queixava de no "trobar bones fermances"²⁸. També cal fixar-se en l'existència d'endarreriments en el pagament de les bolles. Hem de suposar que aquelles que no consten en aquest memorial és que havien estat pagades o bé que havien estat pagades abans de la confecció del *Llibre de Vàlues* de 1698, el darrer llibre de Vàlues consultat pels qui elaboraren aquest memorial de 1701-02. Si acceptem això i fem un balanç prenent com a mostra el període 1572-1638, podríem concloure que el 1698 havien quedat pagades la totalitat del 69'64% de les bolles dels 22 triennis corresponents als 66 anys observats, però es devia encara el 22'97% del 30'36% restant de les bolles del mateix període. Evidentment, el volum del deute varia d'una col·lecta a una altra i d'un trienni a un altre i potser caldria observar si a aquesta variació se li pot atribuir alguna significació de conjuntura i/o de geografia. Sense oblidar les possibles peripècies particulars de cada arrendament i els seus homes. El volum d'aquest deute acumulat en lliures era de 391.905'11 lliures; quatre vegades més que un any d'ingressos de la Diputació del General, de finals del segle XVII.

La fiscalitat de la Generalitat suposava la circulació anual de milers de lliures, volum que no podia deixar indiferents els més diversos sectors socials del país.

L'estudi d'Anton Jordà ja ha posat de relleu l'existència de grups organitzats expressament per a l'arrendament de drets de la Generalitat²⁹; el procediment no és pas nou: pel que fa a la Diputació del General se'n sap l'existència durant el segle XV, si no abans. Arcadi Garcia i Sanz i Josep Mª Madurell ens expliquen que ja des d'abans de mitjan segle XIII, una de les principals activitats mercantils era la compra o l'arrendament de rendes públiques o senyoriales i aquesta activitat sovint era inclosa en els contractes com una més de les finalitats de les societats mercantils, al costat de les pròpiament comercials. La documentació reproduïda per Garcia Sanz i Madurell ens permet observar la formació, el 1494-1499, d'una gran societat mercantil que tenia com un dels seus objectius l'arrendament de drets, els de la Generalitat entre altres³⁰.

La documentació en què aquest estudi es basa demostra, però, dues coses: la primera, que sovint qui signava l'arrendament no era arrendatari més que sobre el paper, i, la segona, que els fiadors no eren mers fiadors. En més d'una ocasió els fiadors resulten els

27. E. Serra, *Pagesos i senyors a la Catalunya del segle XVII*. Barcelona, 1988. pp. 205-216.

28. ACA, Generalitat G-72 folis 204, 205, 207.

29. A. Jordà, *Op. cit.*, pp. 169-171 i 179-203.

30. A. Garcia i Sanz i J. M. Madurell i Marimon, *Societats mercantils medievals a Barcelona*. Fundació Noguera. Barcelona, 1986 vol. I pp. 236-237 i 418-422 i Vol. II pp. 238-259 docs. 151, 153, 155, 156, 157.

verdaders arrendataris: davant de notari, es reconeixien com a tals i “feien indemnitat” a l’arrendatari formal i a la resta de fiadors. Tot plegat fa pensar que som davant d’una intricada xarxa de societats col·lectives o de societats de comanda organitzades amb la finalitat d’arrendar i, en definitiva, d’invertir en rendes públiques, que disposaven de molts socis locals per tal de facilitar la recaptació; i si es valien de companyies de participació múltiple era o bé perquè a Catalunya no es trobaven els capitals acumulats suficients per intervenir en una gestió que pel cap baix girava entorn de les cent mil lliures anuals, o bé perquè les persones de les companyies preferien diversificar el risc. Dit això, i tot i sabent que les llistes d’arrendataris i fiadors o d’arrendataris o fermances de les bolles que tenim en mà amaguen –com veurem després, amb alguns exemples– una realitat organitzativa molt més complexa, ens ha semblat legítim fer abstracció d’això i assajar-ne una lectura, en fos quin fos el joc d’arrendataris i fiadors, dins la complexa mecànica dels arrendaments. El fet de ser-hi, ni que fos formalment, ja devia comportar una forma de participació real³¹. Uns i altres, en un grau o altre grau, participaven autènticament dels ingressos del General, en benefici o en pèrdua, segons els alts i baixos, més enllà de la seva formalitat jurídica com a arrendataris o com a fiadors. Per anar bé, caldria identificar amb més precisió l’origen geogràfic i social de les persones implicades i distingir, també, entre el dinamisme econòmic dels uns i la passivitat rendista dels altres, eventualment.

La documentació permet d’establir dos marcs cronològics que permeten comparacions: 1570-1599 i 1602-1650. Cal observar, en primer lloc, que l’arrendament de la bolla era una ocasió general d’inversions i beneficis, on participava tothom: de la menestralia i la pagesia establerta en amunt, noblesa, mercaders, artesans, pagesos i professions liberals; només l’Església –la gran beneficiària dels censals– n’era –sembla– la gran absent. Tot tendeix a indicar que una fermança no era res més ni res menys que una participació, els beneficis de la qual no coneixem³². A cavall, potser, entre els beneficis del comerç (el 9-11% sobre el capital avançat, segons P. Vilar³³), i encara els més desconeguts de la producció agrària i artesanal, segurament quedava molt per sobre del 5% del censal.

L’origen geogràfic dels arrendataris i fiadors de la bolla demostra el considerable pes de Barcelona, però també participació d’arreu, i els canvis entre els dos trams cronològics establerts:

% de participació geogràfica: c.1570s-1599 c.1602-1650

Barcelona	34’99%	21’17%
Barcelonès (amb Barna)-Baix Llobregat		
Maresme-Vallès	38’33%	29’29%
Empordà-Garrotxa-Gironès-Selva	5’95%	20’02%
Alt Camp-Garraf-Penedès-Tarragonès	8’31%	3’77%
Baix Camp-Conca Barberà-Priorat	1’00%	7’89%
Baix Ebre-Terra Alta	0’12%	0’34%
Cerdanya-Osona-Ripollès	10’91%	4’35%
Anoia-Bages-Berguedà-Solsonès	6’95%	10’53%

31. L’Escrivà Major del General no podia lliurar l’arrendament a ningú que primer no hagués estat “ lo memorial de les fermances de tal arrendament ... vist, approbat y firmat en consistori per los tres diputats... y fins a tant que totes les fermances donades en memorial y approbades hagen firmat... y que pera dit efecte sia fet un llibre... en lo qual lo scrivà major dega continuar los noms, agnoms y cognoms de dites fermances, la approbatió y ferma de dits diputats... porque lo número dels deutors no cresca...” *Capítol sobre lo redrés* 1595, cap. I i *Capítols del General* 1599, cap. XV.

32. Ja hem indicat que el volum G-72 és un memorial de deutes i deutors. En aquest cas, doncs, tenim als nostres ulls la cara negativa de la inversió, però lògicament les obligacions o fermances anuals dels fiadors cal que siguin enteses com a participacions fetes en espera de beneficis.

33. Vilar, P., *Catalunya dins l’Espanya Moderna*, Vol. IV, Barcelona, 1966. pp. 454-455, 494 i 625. Gaspar Feliu, pel que fa als beneficis dels arrendataris de drets senyorials, aporta uns marges molt elevats, de l’ordre del 40%, *El funcionament del règim senyorial a l’edat moderna. L’exemple del Pla d’Urgell*. Lleida, 1990. p. 96.

Garrigues-Noguera-Segarra-Segrià-Urgell	4'09%	11'10%
Pallars-Alt Urgell	2'36%	3'66%
vegueria del Rosselló	4'47%	6'06%

Barcelona, a finals del segle XVI, tenia més del terç de la participació. D'altres poblacions destacables, de més a menys serien: Puigcerdà, Vilafranca del Penedès, Perpinyà, Piera, Girona, Vic, Valls, Bagà. En canvi, al primer terç del segle XVII Barcelona no arribava a la quarta part i tot sembla indicar una lleugera descentralització de la participació geogràfica; al costat de Barcelona destacarien, de més a menys: Perpinyà, Girona, Figueres, Santpedor, Piera, Cervera, Balaguer, Esparreguera, Olot, Vilafranca del Penedès, Berga, Terrassa, amb modificacions cronològic-geogràfiques que possiblement hauríem d'atribuir a canvis significatius dins el món agrari, tant pel que concerneix l'especialització de l'agricultura com pel que fa a la producció de manufactures en el món rural. Potser per això observarem, en algunes ocasions, definicions professionals vacil·lants: pagès-paraire, pagès-saboner, pagès-torner, pagès-moliner, ciutadà-pagès; però, també, paraire-teixidor de llana, paraire-tintorer, paraire-corredor d'orella, paraire-negociant, mercader-adroguer. Cal suposar que els fiadors locals col·laborarien en la recaptació; ara, si bé és cert que sol coincidir l'àrea de la col·lecta de la bolla arrendada amb la procedència dels fiadors, advertim que a vegades hi ha casos no concordants significatius, com, per exemple, que els fiadors de la bolla de Tortosa de 1605 siguin tots del Baix Empordà, o que els fiadors de la col·lecta de la bolla de Tarragona de 1605 tots siguin de la vegueria del Rosselló. Per tant: una curiosa relació entre la Catalunya Vella i la Catalunya Nova que, d'altra banda, coincideix amb l'escassa participació geogràfica de la Catalunya Nova en la gestió de la bolla.

L'origen social dels participants, també va variar força entre els dos trams cronològics establerts, com podem observar en el quadre següent³⁴:

Participació social en els arrendaments de la bolla (c.1570-1599)

grup mercantil	37'43%
br.mil. c. i b.	28'84%
grup menestral	10'20%
pagesos	6'70%
"prof.librls".	6'61%
clerecia	-
no consta	10'07%

Participació social en els arrendaments de la bolla (c. 1602-1650)

grup mercantil	25'00%
br.mil. c. i b.	8'27%
grup menestral	21'43%
pagesos	31'20%
"prof.librls."	7'23%
clerecia	0'34%
no consta	6'54%

participació social segons valor de les fermances (en ll.) en els arrend. de la bolla (c.1570-1599)

grup mercantil:	130.979	43'14%
-----------------	---------	--------

participació social segons valor de les fermances (en ll.) en els arrend. de la bolla (c.1602-1650)

grup mercantil:	143.957	42'15%
-----------------	---------	--------

34. Entenc per braç militar (br. mil.): mossens, donzells, cavallers, dons, però col·loco al seu costat també els ciutadans (c.) i burgesos (b.) de Barcelona, Vic, Figueres, Vilafranca del Penedès, Olot, Perpinyà, la Seu d'Urgell, Girona, Balaguer, Tortosa, Lleida, Granollers i Puigcerdà, perquè, si més no a Barcelona, d'ençà de finals del segle XVI actuava un braç militar de composició més heterogènia –veritable assemblea de notables– diferent del pròpiament dit braç militar estamental de corts, que permet fer aquest bloc, sense massa temor a equivocar-nos. Dins el grup mercantil hi ha no sols els mercaders i negociants, sinó també els botiguers de tota mena, els adroguers i els corredors d'orella. També el grup menestral és heterogeni. Conscient que cometo un gros anacronisme, he col·locat els apotecaris, els cirurgians i els llibreters al costat de notaris, escrivans, doctors en dret i medicina, dins un sector artificial a l'època que anomeno de "professions liberals". Quant a la condició de mossèn o burgès o ciutadà afegeix una condició professional, he triat la condició professional. En els casos de professions vacil·lants –que són pocs– he triat la primera definició. Finalment, cal advertir que aquest estudi ha prescindit de la repetició de persones.

br.mil. c. i b.:	106.431	35'06%	br.mil. c. i b.:	45.351	13'26%
grup menestral:	16.481	5'43%	grup menestral:	38.224	11'19%
pagesos:	14.329	4'72%	pagesos:	73.380	21'48%
"prof. librls".:	17.829	5'87%	"prof. librls".:	18'505	5'42%
clerecia:	—	—	clerecia:	0'330	0'10%
no consta:	17.557	5'78%	no consta:	21.763	6'37%

Aquests quadres reflecteixen el considerable pes, tant en nombre de persones com en valor de les fermances, del braç militar-ciudadans-burgesos i el sector mercantil al darrer quart del segle XVI, tot i la presència del sector menestral, de les "professions liberals" i de la pagesia. Això ha canviat a la primera meitat del segle XVII; aleshores, el sector mercantil manté les seves posicions i segueix sent el primer sector en valor de les fermances, però en canvi el braç militar-ciudadans-burgesos ha estat substituït en el segon lloc per la pagesia, i, el tercer lloc, l'ocupa el grup braç militar-ciudadans-burgesos, a relativa poca distància del grup menestral en nombre de persones i en valor de les fermances, mentre "les professions liberals" es mantenen pràcticament estables.

Som, doncs, davant d'un canvi de composició dels sectors socials implicats en la gestió de la bolla, canvi que sembla reforçar la idea de la formació d'una sòlida pagesia que va acumulant i aprofitant la bona conjuntura agrària del darrer terç del segle XVI, en contrast amb una noblesa i ciudadans o burgesos que sembla que perdin posicions, si més no en aquest tipus d'inversions, perquè també és possible que prefereixin invertir en terres, aprofitant el binomi endeutament-desigualtat social del camp. De fet, hi ha més Alentorns, Guimeràs i Tamarits a la primera etapa cronològica observada, que no pas en la segona. Però tots ells eren rendistes agraris a la segona meitat del segle XVII. Mentre, simultàniament, el sector menestral —amb una bona presència de paraïres: el 3'86% del total de participació en persones al darrer terç del segle XVI, però el 7'91% del total de participació en persones a la primera meitat del segle XVII— millora posicions, no sols en volum de persones implicades, sinó també en valor de les fermances. Mentre que al darrer terç del segle XVI no apareixia cap teixidor, a la primera meitat del segle XVII n'apareixen 16, nombre que representa el 1'83% del total de participació en persones. Tot sembla confirmar l'inici d'allò que Jordà observava per a la segona meitat del segle XVII, si bé ell separava arrendataris de fiadors —cosa que la complexitat interna dels arrendaments no sembla justificar; encara més, mentre és possible esbrinar l'obligació anual (fermança) en lliures, dels fiadors, res sabem de l'arrendatari— i observava que els arrendataris eren artesans (més d'un 50%), mercaders i botiguers (gairebé un 30%), nobles i ciudadans honrats (un 3%) i la resta eclesiàstics i homes de lleis, i les proporcions de fiadors era mercaders i botiguers (un 56%), artesans (no arribaven al 16%), nobles i ciudadans honrats (un 10%), la pagesia un 7% i el clergat un 6%³⁵.

Bo fóra, pel que fa a la mostra aquí observada, seguir el cas de persones concretes i creuar dades geogràfiques amb socials, però l'espai propi d'una comunicació poc ho permet.

Un cas espectacular de canvi de composició dels sectors socials implicats en l'arrendament de la bolla, i no pas aïllat, com un estudi més detallat de cada bolla ens permetria demostrar, és el de Girona. A Girona, l'arrendament de la bolla de 1578 fet per un *mossen*, implica: 21 *dons* (amb obligació anual d'11.800 lliures), 21 *mossens* (10.000 ll.), 7 mercaders (2.100 ll.) i dos notaris (300 ll.). En canvi, l'arrendament de 1617 fet per un calceter implica: 1 negociant (200 ll.), 8 mercaders (4.800 ll.), 4 pagesos (900 ll.), 3 botiguers de draps (3.400 ll.), 2 botiguers de teles (1.000 ll.) 1 teixidor de lli (300 ll.), 1 blanquer (200 ll.), 2 notaris (600

35. Jordà, A. *Op cit.*, p. 170. Si els arrendataris formals no sempre són arrendataris reals, i sovint els fiadors participen efectivament a l'arrendament, davant d'aquestes dades de Jordà pensariem més aviat que els menestrals tendien a fer d'arrendataris formals i el sector mercantil de fiadors.

ll.), 2 adroguers (1.500 ll.), 1 manyà (200 ll.), 1 pastisser (1.000), 1 couer (200 ll.), 1 sabater (200 ll.) i 1 *mossèn*-donzell (1.000 ll.). Aquest canvi ja es pot començar a verificar en l'arrendament de la bolla de Girona del trienni 1581-1584.

Aquesta presència del sector mercantil (mercaders, negociants, adroguers i botiguers) i menestral en la gestió de la bolla especialment reforçada al segle XVII, faria dels mecanismes fiscals de la Diputació del General un sistema que tendria a fer coincidir en una bona part, i cada vegada més, contribuents i beneficiaris fiscals en un complex equilibri, possiblement facilitat per una societat on la feblesa de l'acumulació de capitals afavoria una participació diversificada que tendia a substituir els sectors anteriorment implicats per sectors socials nous en formació o en expansió. I la fórmula eren les companyies comercials o les societats de comanda. Trobem casos curiosos, des de l'actuació com a arrendataris de la bolla de Lleida, el 1632, de senyors com els Pons de Montsonís i (aleshores actuen com a fiadors molts dels seus vassalls), fins a un pare de barceloní, arrendatari de la bolla de Ripoll-Sant Joan de les Abadesses, el 1623, en nom d'un notari i un llibreter (aleshores actuen com a fiadors els pagesos de la zona de la col·lecta)³⁶.

El llistat d'arrendataris i fiadors d'arrendaments de les bolles del memorial de 1701-1702 sovint va acompanyat de referències a un anomenat *Llibre de Concerts* del General. Aquest —que no ha estat possible de localitzar, tot i l'esforç que hi hem posat— registrava tots aquells acords o concòrdies fets entre partícips de la bolla o dels altres drets del General i els diputats, en cas d'endarreriments de pagament o de deutes consolidats. Les referències al *Llibre de Concerts* posen en evidència el caràcter formal d'aquestes llistes d'arrendataris i de fermances i permet sovint d'identificar l'autèntic arrendatari, com, sovint, aquest no coincidia amb l'arrendatari formal i com el real podia ser, o no, un o més d'un dels fiadors del mateix arrendament. Així, la bolla de Lleida de 1590 era arrendada per Francesc Soler, pare de Barcelona, però l'autèntic arrendatari era Rafael Aravall, mercader de Barcelona, qui no consta ni tan sols com a fiador i que feia participar en l'arrendament als fiadors Pau Puiggener, Miquel Lluell, Lluís Claveria i Lluç Talavera, mercaders de Barcelona. Tot i que, com a fiadors, s'obligaven només per 927/10 Puiggener i per 619/6/9 Lluell, Claveria i Talavera respectivament. Aravall compartia mitja bolla amb Puiggener i Lluell, Claveria i Talavera compartien l'altra mitja bolla, i, encara el 2 de març de 1621, Talavera traspassava la seva part a Lluell i Claveria i feia concert amb el General. Sovint, també, les mateixes persones participaven a l'arrendament de més d'una bolla i entre els fiadors n'hi havia de principals i de secundaris. Galceran Ramon, argenter, participava per un terç a la bolla de Figueres de 1635 i per la meitat de la de Castelló d'Empúries del mateix trienni; Pere Moreig, mercader de Barcelona, participava en la bolla de Tarragona de 1593 i en les de Perpinyà de 1590 i 1593. Ferrussola, pare d'Olot, feia participar en la seva pròpia participació de la bolla d'Olot, de 1626, a l'arrendatari formal de dita bolla, un negociant d'Olot. Les combinacions podien ser prou intrincades com perquè calguessin diversos actes notariais per a un sol arrendament³⁷. La inextricable xarxa d'inter-

36. Un cop ja quasi enllestit aquest treball, he pogut comprovar l'existència de companyies per a l'arrendament d'impostos de la Generalitat. N'assabenta la tesi doctoral, inèdita, d'Isabel Lobato (*Capital mercantil y actividad económica en la Cataluña preindustrial. Compañías y negocios en Barcelona en la segunda mitad del siglo XVII*, Universitat de Sevilla, 1993), que en localitza dues: una, per l'arrendament de la bolla de Tortosa (1685) i, una altra, per a un arrendament dit de les "bolles foranes" (1686) (bolles no barcelonines. Cal observar, però, que, en el curs dels segles XVI i XVII, la majoria de les vegades s'entén per bolles foranes les externes a una població concreta. La documentació sol parlar de bolles foranes de Girona, o de bolles foranes de Cervera, o bolles foranes de Perpinyà). Segons I. Lobato, aquestes companyies es constitueixen un cop obtingut l'arrendament. Lobato considera testaferrós de les companyies els arrendataris de les bolles. He confrontat les dues companyies, d'I. Lobato, amb les llistes d'arrendataris i fiadors, d'A. Jordà, i es pot verificar una gran coincidència entre socis de la companyia i fiadors de l'arrendament. Mentre l'arrendatari és un calceter, els socis de la companyia o fiadors de l'arrendament formen part del sector mercantil.

37. Per exemple: les bolles de Perpinyà de 1590 i 1593, d'Olot de 1590, de Tarragona de 1593 (G-72 folis 45-57).

sos endevinada, suscita dos interrogants. En primer lloc, per què, no sempre, qui feia l'arrendament era l'arrendatari veritable. Dues respostes possibles: la necessitat que qui fes lde manera legal l'arrendament residís permanentment a Barcelona, la plaça de subhasta de les diverses bolles, i l'eventual condició d'oficial de la Diputació d'algun arrendatari que l'obligués a buscar un home de palla³⁸. El segon interrogant es refereix a la possible major passivitat o feblesa dels sectors d'on sortien els arrendataris formals, respecte a aquells d'on sortien els arrendataris efectius ("fermancers o fiadors i altres). Per verificar-ho, caldria no sols treballar més sistemàticament les dades del memorial de 1701-1702, sinó també fer incursions en els registres notariais si més no de Barcelona, i en els registres d'escrivania de la Diputació del General³⁹.

Un arrendament no sempre acabava bé. Com era d'esperar en un memorial de deutors, el nostre memorial és un bon exemple de més d'un fracàs. Per aquesta mateixa raó, la Diputació del General feia concòrdies, registrades en el Llibre de Concerts, consistentes a acordar quantitats a terminis de diversos anys, amb garanties hipotecàries. Si aquesta concòrdia no arribava a bon port, aleshores la Diputació del General passava a l'execució i subhasta de béns. El cas més espectacular de la mostra va ser el dels Cortit, senyors de la Morana, arrendataris de la bolla de Tremp-Pallars del trienni de 1578. Arrendada per 3.711 lliures, els Cortit no pogueren pagar ni pogueren fer front a la concòrdia de 31-V-1591. El 1591, un Cortit pretenia recuperar la possessió del castell de la Morana, amb el pagament de 100 ducats –(el valor anual de l'arrendament dels drets del castell, aleshores en mans del General⁴⁰). Gràcies a la documentació patrimonial dels Maldà, sabem que el castell dels Cortit va ser subhastat pel General i venut a Agustí Peixau, per 10.100 lliures, l'11 d'abril de 1606. L'ordre de venda explicava que la causa era la condició de "Jacobus Joannes de Cortit dominus dicti loci et termini de la Morana ut arrendator bollae Trempi et Pallars trienni 1578 debitor remansit dicto Generali(...) remanere debitore dicto generali ratione dicti arrendamenti in quantitate 2.375 ll. 15 s. 4 d. visi dicti arrendamenti instrumento acto in scribania majori domus deputationis 9 juny 1578"⁴¹. El memorial de 1701-1702 encara fa referència al deute dels Cortit, que el llibre de vèlues de 1698 considerava de 2.224 ll. 14 s. 1 d.. En el Llibre de Concerts les consignacions devien ser abundants i amb renúncies de dots, espolis, lligítimes i altres drets. Pere Pau Bolet consignava rendes de Castellgalí (1598), Francesc de Vilareig consignava una terra de Santa Coloma de Gramenet (1587), Josep Maduixer consignava un cens anual de 120 lliures sobre unes cases del Born (1620), un fiador de la bolla de Tarragona de 1596 consignava, unes cases de la plaça Nova de Barcelona (1622), Esteve Parrinet, burgès d'Olot, consignava l'arrendament dels terços d'un mas (1623), Pau Bonadona, mercader de Barcelona i fiador de la bolla de Montblanc de 1623, obligava unes cases i una heretat de la parròquia d'Alella (1628). Aquestes consignacions podien acabar amb confiscacions per part del General. El 1645, Antoni Vendrell, botiguer de Piera, pagava 230 ll. 13 s.4 d., per no perdre una casa i una vinya de Piera que havia estat d'Andreu Illa, debitor del General, per una fermaça de la bolla d'Olot de 1602. El 1696, un descendent d'un fiador de la bolla de Puigcerdà de 1620 pretenia recuperar un mas

38. El cap. IV dels *Capítols del General* de 1599 deia: "que los deputats, oydors y officials del General no pugan tenir part en bolles, ni arrendaments del General... sots pena de privació de sos officis..." i l'oficial de la Diputació tenia obligació de notificar, amb acte públic, si tenia "arrendament, societat o participació" i "renunciar ab acte públich lo dit arrendament, part o portió en alguna persona...". Joan Serra, botiguer de draps de Barcelona i exactor del General tenia participació en la bolla de Perpinyà de 1593, però en canvi no hi constava ni com a arrendatari ni com a fiador (G-72 fols 55-56).

39. Tal vegada els *Llibres de juraments i caucions prestats pels oficials pecuniaris del General ACA*, Generalitat G/33 (1503-1714). El memorial G-72 dona diverses referències notariais de notaris de Barcelona o d'altres llocs i de l'escrivania major del General.

40. ACA, Generalitat, G-72 fols 22-25.

41. ACA, Arxiu Castellvell-Maldà, lligs. 375 i 422.

i unes cases de la Boqueria de Barcelona. El 1642 es feia venda d'una heretat de Joan Martí, de Falset, que havia estat fiador de la bolla de Tortosa de 1635⁴². Entre 1633 i 1650, si més no, encara eren cobrats endarreriments de la bolla d'Olot del trienni de 1599 i no sempre es cobraven en diners, i el General havia de posar a subhasta els béns confiscats:

data	lliures	per preu de	per la bolla d'Olot de 1599
17-III-1633	650	una casa	"
23-V-1635	400	una propietat	"
"	100	una casa	"
"	50	una casa	"
26-VIII-1649	40	ab diner en lo banc	"
7-X-1649	200	ab diner en la taula	"
24-I-1650	200	"	"

43

Aquesta breu aproximació destinada, en un principi, a verificar la condició dels diputats locals i els sectors socials implicats en la gestió de la fiscalitat de la Diputació del General contribuïx, al meu entendre, a veure en la Diputació de l'etapa moderna un organisme no exempt d'interessos nobiliaris, però cada vegada més allunyat de la gran aristocràcia, aquesta cada vegada més forastera: a l'etapa 1570-1599 encara trobem, com a fiador de la bolla de Girona de 1578, Don Antoni de Cardona, duc de Somma, cosa inimaginable un segle després. En canvi, la Diputació apareix més vinculada als interessos de la noblesa de la terra i, sobretot, cada vegada més vinculada, també, als interessos de sectors socials lligats al comerç –aquests, de tota manera, ja hi havien estat sempre, tot i que ara n'hi havia de nova fornada⁴⁴– i a sectors socials nous, com els sorgits dels canvis de l'estructura pagesa i del sector menestral en transformació. La doble vinculació a cavallers i mercaders ja era consubstancial al vell funcionament del consistori. Una lectura dels *Capítols resultants de las sententias fetas per los molt Illustres visitadors* de 1621 ens permet d'observar la barreja, pel que fa als oficials de la Diputació a Barcelona de *mossens* (el "regent los comptes"), de notaris (el procurador fiscal), de mercaders (l'ajudant del "regent los comptes"), de preveres (el portaler del portal de l'Àngel) i també de menestrals (el sastre i el mestre de cases). Però és en el terreny de la gestió de la seva fiscalitat on observem canvis importants. Ara bé, la Diputació es trobava a finals del segle XVII sota una doble amenaça: l'increment de la fiscalitat reial, i l'evasió fiscal⁴⁵. Una i altra foren –sembla ser, sense massa èxit– repetidament denunciades per l'organisme.

Les bases socials de la Diputació anaven canviant amb el temps, però només una transformació política podia haver-la posat totalment al dia –a recer de la fiscalitat monàrquica i l'evasió fiscal, una i altra no tan dissociades–, però la Guerra de Successió i el seu final ho va impedir.

42. ACA, Generalitat G-72 folis 18-19, 20-21, 60, 66, 79-80, 100, 120, 135, 142, 186-188.

43. ACA, Generalitat, G-147/3 quadern 21 foli 39.

44. Entre c. 1570-1599 hi havia 221 mercaders, 22 negociants, 9 corredors d'orella, 7 adroguers i 42 botiguers. Entre c. 1602-1650 hi havia 84 mercaders, 63 negociants, 5 corredors d'orella, 9 adroguers i 57 botiguers.

45. Els diputats (1680-1683) van intentar emprar l'excomunió contra els qui defraudaven els drets del General, AHCB. Ms. A-111. També entre els folis 39v-40 del mateix ms. els impressos: *En lo fet consultat... i Evidencia de la infalibilidad...* de 1681. El 1675, denunciaven la Capitania General per contrafaccions en matèria fiscal, Bibl. de Cat. F. Bonsoms 9983 i també l'imprès de 1691 *Compendio de las reales munificencias...*. Tant el Manual de Novells Ardités com les actes de Corts de 1721-1706 contenen protestes dels braços contra l'evasió fiscal i contra la Capitania General.

Apèndix

Bolla de	Trienni	Preu tiennal en lliures	Deute 1698 el ll. s. i d.
Balaguer	1551	2700	1
Balaguer	1584	8436	170-4
Balaguer	1620	4500	30-7
Balaguer	1623	4548	1712-13-10
Balaguer	1626	4653	261-3-7
Balaguer	1635	5103	1149-15
Balaguer	1656	2103	175-10
Barcelona	1577	[20400]	5387-5-2
Barcelona	1629	90000	59-7-6
Barcelona	1638	69000	4717-18-11
Berga-Bagà	1611	1500	201-12
Berga-Bagà	1614	1500	623
Berga-Bagà	1626	1800	200
Berga-Bagà	1629	2175	874
Berga-Bagà	1635	1650	144
Berga-Bagà	1638	1203	261-4-11
Camprodon	1575	1800	623-4
Camprodon	1623	2523	1620-5-8
Camprodon	1626	2850	1201-14-2
Castellbò	1587	1053	65-6
Castellbò	1599	3210	250
Castellbò-Seu Urgell	1602	3213	108-0-1
Castellbò-Seu Urgell	1611	2580	460-14
Castellbò-Seu Urgell	1629	1890	286-2-8
Castelló d'Empúries	1566	5868	417-3-8
Castelló d'Empúries	1578	8652	1092-17-5
Castelló d'Empúries	1587	5709	1782-9-7
Castelló d'Empúries	1596	5418	759-18-2
Castelló-d'Empúries	1602	5703	2092-17-8
Castelló-d'Empúries	1614	3993	33?
Castelló-d'Empúries	1626	3075	159-8-5
Castelló-d'Empúries	1635	3306	1053-9
Cervera	1572	9693	2756-6-8
Cervera-Sta-Coloma Queralt	1596	10218	2382-12-4
Cervera-Sta-Coloma Queralt	1599	10218	6621-18-9
Cervera-Sta-Coloma Queralt	1620	7500	2157-10-9
Cervera-Sta-Coloma Queralt	1623	6750	780-5-5
Cervera-Sta-Coloma Queralt	1629	4212	293-9-6
Cervera-Sta-Coloma Queralt	1635	4320	2123-16-7
Figueres	1566	2544	807-18-8
Figueres	1587	4500	29-0-8
Figueres	1608	5650	1161-4-6
Figueres	1611	5550	1473-17-10
Figueres	1623	5550	8-13

Bolla de	Trienni	Preu tiennal en lliures	Deute 1698 el ll. s. i d.
Figueres	1635	6402	2260-8
Figueres	1638	5175	78-15
Figueres	1650	18009	875-10
Girona	1578	63903	13735-16-2
Girona	1581	55203	8247-19-2
Girona	1587	45300	3180-10
Girona	1596	49500	2060-9-6
Girona	1602	55353	19097-2-5
Girona	1617	43500	412-6-3
Girona	1653	13080	2600
Lleida	1590	11130	3534-11-9
Lleida	1593	11226	2573-15
Lleida	1599	14880	8671-4-8
Lleida	1617	14403	1057-18-9
Lleida	1626	12330	2560-19-4
Lleida	1629	10800	3637-9-8
Lleida	1632	9900	2207-0-6
Lleida	1635	9915	2324-6-8
Lleida	1638	9078	3225-14-8
Manresa	1563	7377	91-9
Cardona		1575	900048-15
Manresa-Cardona	1632	13983	2492-3-2
Manresa-Cardona	1635	14103	2600-10-10
Manresa-Cardona	1653	9903	9220-11-9
Montblanc	1584	4500	330
Montblanc	1587	4467	1634-10
Montblanc-Prades	1617	7830	2468-15
Montblanc-Prades	1623	8016	1806-1-3
Montblanc-Prades	1638	4656	387-16
Montblanc-Prades	1650	9000	6750
Olot	1593	9780	1213-7
Olot	1596	10203	6113
Olot	1599	11406	2507-2-10
Olot	1602	11412	4733-15-8
Olot	1617	8283	893-1-2
Olot	1623	8553	5-6-10
Olot	1626	8556	828-11-10
Perpinyà	1572	35025	573-4-6
Perpinyà	1578	34251	19609-17-8
Perpinyà	1590	25428	263-8-3
Perpinyà	1593	24993	7025-13
Perpinyà	1605	27003	8729-14
Perpinyà	1623	25050	4270-11-3
Perpinyà	1629	25050	2261-10-9
Perpinyà	1632	22050	5040-14-8
Perpinyà	1635	23886	1168-8
Perpinyà	1650	57000	19000

Bolla de	Trienni	Preu tiennal en lliures	Deute 1698 el ll. s. i d.
Puigcerdà	1572	7965	3962-13-8
Puigcerdà	1575	7425	2808-7-7
Puigcerdà	1584	6753	132-8-5
Puigcerdà	1587	6453	199-10
Puigcerdà	1590	6063	911-3-10
Puigcerdà	1593	6618	536-18
Puigcerdà	1596	6600	1853-2
Puigcerdà	1620	6975	697-6-9
Puigcerdà	1623	6000	2162-15
Puigcerdà	1629	5310	252-10-1
Puigcerdà	1632	5310	1964-11
Puigcerdà	1635	5325	3911-10
Puigcerdà	1650	3530	1792-10
St. Joan Abadesses	1524	393	88-0-4
St. Joan Abadesses	1575	1068	278
St. Joan Abadesses	1584	687	14-10
Ripoll-St. Joan Abadesses	1596	4191	513-16
Ripoll-St. Joan Abadesses	1599	4803	3114-8-8
Ripoll-St. Joan Abadesses	1611	3900	2719-5
Ripoll-St. Joan Abadesses	1617	4413	57-19
Ripoll-St. Joan Abadesses	1620	4500	19-17-5
Ripoll-St. Joan Abadesses	1623	4500	3053-4-3
Ripoll-St. Joan Abadesses	1629	3300	210-9-11
Ripoll-St. Joan Abadesses	1635	2856	1167-4
Ripoll-St. Joan Abadesses	1638	2850	100
Tarragona	1578	39402	15359-8-9
Tarragona	1581	39021	3804-6-3
Tarragona	1593	27047	42-16-2
Tarragona	1596	32745	654-5-1
Tarragona-Torredembarra	1599	33303	10998-19-9
Tarragona	1602	34131	10004-18-6
Tarragona	1605	30900	2255-10
Tarragona	1614	24300	4538-10-1
Tarragona	1617	27003	4777-10-8
Tarragona	1623	23400	302-11-6
Tarragona	1632	21600	9840-2-8
Tarragona	1635	21609	8548-17-5
Tarragona	1638	23106	6702-15-3
Tàrrega	1581	4260	1410-6-1
Tàrrega	1635	2751	1780-14
Tàrrega	1638	2193	571-10
Tortosa	1572	10293	3340-11-11
Tortosa	1602	11007	610-14-5
Tortosa	1605	11103	5150-11-6
Tortosa	1632	6750	1045-8-10
Tortosa	1635	6900	1590-15-7
Tremp-Pallars	1575	3783	466-7-10
Tremp-Pallars	1578	3711	2224-14-11

Bolla de	Trienni	Preu tiennal en lliures	Deute 1698 el ll. s. i d.
Tremp-Pallars	1590	2640	29-16-3
Tremp-Pallars	1593	2670	280-12-6
Tremp-Pallars	1599	3663	71-3-5
Tremp-Pallars	1602	3663	2300
Tremp-Pallars	1605	3300	1927
Tremp-Pallars	1608	[3300]	2747
Tremp-Pallars	1611	3300	279-16-5
Tremp-Pallars	1617	3320	77-13-4
Vic	1575	23155	1
Vic	1596	14574	4007-11
Vic	1599	17718	5282-11-11
Vilafranca del Penedès	1578	24300	11766-4-2
Vilafranca del Penedès	1584	16603	7464-17-8
Vilafranca del Penedès	1599	19125	11194
Vilafranca del P-Torredembarra	1614	15063	5877-5-3
Vilafranca del P-Torredembarra	1620	16806	5811-6-2
Vilafranca del P-Torredembarra	1626	15300	239-17-8
Vilafranca del P-Torredembarra	1632	12600	443-1-8
Vilafranca del P-Torredembarra	1635	12615	6727-8
Vilafranca del P-Torredembarra	1638	10206	206
Vilafranca del Penedès	1656	10500	695-0-8